

УДК 159.9

А-43

Рекомендовано до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» (протокол від 29.02.2024 № 5).

А-43 Актуальні проблеми психології в умовах політичної та економічної нестабільності: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 22 груд. 2023 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2024. 100 с.

Збірник містить матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психології в умовах політичної та економічної нестабільності» (22.12.2023), у роботі якої взяли участь зарубіжні та вітчизняні теоретики та практики в галузі психології й медицини, здобувачі вищої освіти та докторанти закладів вищої освіти.

Матеріали науково-практичної конференції надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук, проф. **Олег КИРИЧЕНКО** (голова); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна ЛЕЖНЄВА** (заст. голови); канд. псих. наук, доц. **Людмила ПРИСНЯКОВА** (заст. голови); **Андрій МІРОШНИК** (секретар); докт. політ. наук, проф. **Олег АГАРКОВ**; докт. псих. наук, проф. **Олександр САМОЙЛОВ**; докт. мед. наук, проф., засл. лікар України **Ірина СПРІНА**.

ISBN 978-966-981-878-2

© ВНПЗ ДГУ, 2024

© Автори, 2024

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Основи теорії кольору : навч.-метод. посіб. для здоб. освіт. ступеня бакалавра спец. 186 «Видавництво та поліграфія» усіх форм навчання / упоряд. : Т. І. Веретільник, Л. Д. Мисник, Р. Б. Капітан, Ю. П. Мамонов, О. В. Манзюра. Черкаси: ЧДТУ, 2020 130 с.
3. Прищенко С. В. Еволюція науки про колір. *Академія кольору*. 2006.
4. Прищенко С. В. Основні характеристики кольору. *Академія кольору*. 2006.
5. Прищенко С. В. Сприйняття кольору. *Академія кольору*. 2006.
6. Туриніна О. Л. Практикум з психології : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 328 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/p08_27.pdf.
7. Fussell G. The Meaning of Colors in Cultures Around the World. / Shutterstock. Blog Home. Designer. URL: <https://www.shutterstock.com/blog/color-symbolism-and-meanings-around-the-world>.
8. Chapman C. Color Theory for Designer, Part 1 The Meaning of Color. May 20, 2021. URL: <https://www.smashingmagazine.com/2010/01/color-theory-for-designers-part-1-the-meaning-of-color/>.
9. Циба І. Коротко про теорію кольору. 2013. URL: <http://www.colorantlab.com/theory.html>.

Охотник Ярослава Станіславівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Корсунська Вікторія Валентинівна

практичний психолог, волонтер AWO SPI

Soziale Stadt und Land Entwicklungsgesellschaft

(Німеччина)

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Проблема пандемії на сьогодні має інше розуміння. Зміни, що відбуваються на міжнародній арені, пов'язані не тільки з хворобою, яка змінила свій напрям впливу на організм людини. Відбулась своєрідна еволюція. Вірус реплікується, або створює нові копії себе самого, тобто відбувається «мутація», що призводить до змін характерних особливостей вірусу. Сьогодні однією з найголовніших світових подій, що вплинула на світове суспільство в цілому – це війна. Саме вона відвернула суспільство від

однієї «смертоносною» події, до іншої. Однак, не дивлячись на це, ми б хотіли поділитися своїми напрацюваннями, які ми зробили до повномасштабного вторгнення РФ на територію України та лише зараз з'явилася нагода оприлюднення матеріалів.

Отже, Міністерство освіти і науки України зазначало, що «дистанційна освіта – це можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від навчального закладу в будь-який зручний час»³. Керуючись Положенням про дистанційну освіту та Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні регулюються права та обов'язки учасників навчального процесу (учнів, студентів, педагогічного складу тощо). Навчання з використанням дистанційних методів і прийомів означає використання в навчальному процесі всіх доступних засобів комунікації, які не потребують особистого контакту учня і викладача, а також можливість використання зазначених педагогічним працівником навчальних матеріалів. Вперше дистанційне навчання стало широко застосовуватися в Австралії, США та Канаді, оскільки великі відстані ускладнювали регулярне навчання у школі. Нині цей вид навчання сприймається як альтернатива традиційним, класичним методам навчання. Дистанційне навчання через Інтернет широко використовується у світі на рівні вищої освіти, а також як доповнення до професійних чи спеціальних знань.

Школа охорони здоров'я штату Джорджія провела дослідження про те, як перехід на дистанційне навчання вплинув на студентів. Мета дослідження полягала у визначенні академічних проблем студентів, можливих перевагах дистанційного навчання та як цю інформацію можна використовувати надалі. У дослідженні брали участь 184 студенти, де 82,6% були дівчата, а 17,4% чоловіки. Було розроблено та використано анкету, яка складалася з 22 закритих та відкритих питань та питань за шкалою Лайкерта (від «категорично не згоден» до «повністю згоден»). У цьому опитувальнику були виділені такі шкали: навчальна діяльність, викладацька діяльність, мотивація, поведінковий фактор. Дане дослідження показало, що за шкалою «навчальна діяльність» 64,5% студентів відчували велике навантаження, яке пов'язане з новим форматом отриманих завдань. За шкалою «викладацька діяльність» було заявлено, що 53,9% викладачів адаптували програми своїх навчальних дисциплін під онлайн навчання. Шкала «мотивація» показала, що 53,6% студентів змогли зберегти мотивацію до навчання за умов дистанційного навчання. І нарешті «поведінковий фактор», він показав, що тільки 10% студентів були стурбовані наявністю вірусу і можливим його зараженням, а 90%, що залишилися, були стурбовані впливом Covid-19 на здоров'я близьких, рідних і друзів.

Так само, ми не залишимо поза увагою експеримент, який був проведений британськими вченими, які заявили, що ситуація з пандемією та скасуванням іспитів дуже сильно вплинула на психічний стан і розвинула психічні розлади в учнів. Дослідження проводилось Національною службою охорони здоров'я Британії. За результатами якого було з'ясовано, що у

³Дистанційна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita>

порівнянні з 2017 роком, де серед психічних розладів було виявлено у 11% хлопчиків (одного з дев'яти дітей), що беруть участь в експерименті. Після введення першого карантину у 2019 році кількість дітей, які страждають на психічні розлади збільшилася серед хлопчиків на 16%, а серед дівчаток на 15%. Причиною такого підйому стало не лише обмежене спілкування з однолітками, а й страх зараження себе та своїх близьких коронавірусом, що могло призвести до смерті. Половина старшокласників були не надто задоволеними переходом в інший режим, а третина учнів залишилися цілком задоволеними подібними змінами. Здебільшого це пов'язано з приведеними до дії карантинними обмеженнями. Ми не можемо не відзначити недолік спілкування, оскільки виявили, що найбільш уразливими були підлітки. Карантинні обмеження вплинули на їхню соціалізацію, формування індивідуальності та на фізичний розвиток. Третина учнів, які були задоволені через запровадження карантинних обмежень, аргументували свою радість тим, що з'явилася можливість виспатися і не вставати рано на навчання, не витратити час на дорогу. Ще це було пов'язано з тим, що за наявності булінгу в навчальних закладах, підлітки відчували тривожність, а так вони мали можливість бути вдома і залишатися при цьому в повному спокої. Цим ми хочемо підкреслити неформальне виконання, тому що в такій ситуації не можна вимагати нічого чисто формального. Необхідно повернутися, поза логікою до виконання та кількісної оцінки, до суттєвих координат дії шкільної системи.

Питання дистанційного навчання є авангардним в Італії. Педагоги, вчені, студенти та інші зацікавлені особи звертають увагу на його можливості та обмеження. Міністерство освіти, департамент освіти і навчання звернувся до працівників освіти з листом від 17 березня 2020 року № 388 «Новий надзвичайний стан у зв'язку з коронавірусом. Перші оперативні рекомендації до діяльності дистанційного навчання». В ньому наголошено, що «надзвичайна ситуація зі здоров'ям, через яку переживає Італія, привела до необхідності протягом кількох днів вжити заходів, які вимагають від директора, як частину ширшого здійснення своїх прерогатив, *«активувати на весь час призупинення дидактичної діяльності в школах...»*. Слід зазначити, що в листі наголошено про використання *«дистанційних методів навчання з врахуванням специфічних потреб учнів з обмеженими можливостями»* [1].

З одного боку, керівництво закликає всю освітню спільноту, в межах професійної та, перш за все, етичної відповідальності кожного, продовжувати виконувати соціальне та формувальне завдання «навчання», надавати підтримку спільноті та відчуття належності у боротьбі з ризиком ізоляції та демотивації. Взаємодія між учасниками освітньої спільноти повинна стати міцною як «клей», підтримати та зміцнювати мережу стосунків, ділитися викликом, що стоїть перед суспільством, і схильністю зіткнутися з несподіваною ситуацією [1]. З іншого боку, важливо не переривати навчальний процес. Тематичні відхилення аспектів, які характеризують професійний профіль викладача, означає, що не можна порушувати

конституційні принципи права на освіту. Важливо переконатися, що кожен учень залучений до змістовної діяльності з точки зору навчання, використовує наявний час і різні можливості (читання книг, перегляд фільмів, прослуховування музики, перегляд науково документальних фільмів, розгляд інтерактивних презентацій тощо) запропоновані викладачем [1]. Керівництвом створено спеціальний розділ на сайті міністерства, де можна знайти необхідну інформацію щодо організаційних процедур та отримати доступ до розділу, створеного спеціально для того, щоб у найрізноманітніших формах активувати дистанційне навчання. Таким чином, було зроблено спробу задовольнити потреби менш технологічно обладнаних навчальних закладів із потребами найбільш передових реалій щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні тощо.

З перших моментів надзвичайної ситуації в Італії спостерігалася солідарність між сферою охорони здоров'я та освітніми закладами країни, підприємствами. Асоціації надали послуги та ресурси на благо шкіл та вчителів. Саме підтримуючий та згуртований спосіб, демонстрація почуття відповідальності, доступності, здатності до реорганізації перед обличчям непередбаченої ситуації, безпрецедентної в історії суспільства, підтверджує її місію. Тому що фізична дистанція або навіть ізоляція не можуть і не повинні означати «залишення». На думку П.-Ч. Ріволтелла, президента CREMIT (Італія) стосовно дизайну освітнього процесу слід звернути увагу на «вивчення сценарію з вибором матеріалів, де він має бути доступним перед уроком, точні робочі інструкції, використання синхронного спілкування (чат і відео), дзвінки для з'ясування сумнівів та обговорення проблем тощо». На думку італійських вчених дистанційна навчальна діяльність, як і будь-яка навчальна діяльність, передбачає обґрунтоване та кероване конструювання знань через взаємодію між вчителями та учнями. Незалежно від засобів, за допомогою яких здійснюється навчання, цілі та принципи не змінюються. Усвідомлюючи, що ніщо не може повністю замінити те, що відбувається в присутності, в класі, все ще потрібно створити «навчальне середовище», яким би незвичним у загальному сприйнятті та досвіді не було. Пряме або опосередковане, негайне або відкладене підключення, через відеоконференції, відеоуроки, групові чати; обґрунтована передача навчальних матеріалів через завантаження їх на цифрові платформи та використання реєстрів класів у всіх їх функціях комунікації та підтримки навчання, з подальшою розробкою та обговоренням, що безпосередньо чи опосередковано з вчителем, взаємодія насправді цифровому освітньому інтерактивні системи та програми: все це дистанційне навчання.

Однак, виникли суперечки. Частина суспільства заявила про те, що необхідно відмовитися від простого надсилання матеріалів або простих завдань, яким не передують пояснення, що стосується розгляданого змісту, або які не передбачають подальшого втручання роз'яснення або відновлення з боку викладача. Вивчаючи проблемні питання в дистанційній освіті Італії, ми дійшли висновку, що в перші моменти закриття освітніх закладів посилення

домашніх завдань могла бути не тільки терпимою, а й функціональною, то з часом, після тижневого припинення очної діяльності, необхідно змінити визначення діяльності. Багато сімей скаржилися на велику кількість домашніх справ, посилалися в деяких випадках на практичні труднощі. Багато студентів, наприклад, не мають ПК і використовують для занять смартфон. Таким чином, якщо немає проблем із підключенням, якщо не в обмежених випадках, виникають значні проблеми з доступом до платформ або цифрових пропозицій, які не завжди підтримуються мобільними пристроями. Проте у багатьох сім'ях немає принтерів. У деяких сім'ях навчаються декілька дітей і батькам важко справлятися з ранку, будучи в мережі з двома або більше освітніми закладами одночасно і маючи тільки один комп'ютер. Також спостерігаються труднощі в разі зміни та погіршення погодних умов. Рекомендується використовувати відеозаписи уроку та використовувати Google клас, Microsoft Teams, Moodle.

В Польщі, наприклад, одним із перших виступив директор Інституту неурядових ініціатив Г. Калек. Свої думки він сформулював на основі анкет надісланих батькам, завдяки чому зібрав понад 8 тис. відповідей. Перші результати своїх досліджень він опублікував у статті «Rodzice o koronaedukacji», де надав висновки проведеного опитування. На його думку, більшість заяв батьків були досить тривожними, що й не дивно. До такої форми навчання ніхто не був готовий [3]. У квітні розпочалася ціла хвиля досліджень з презентації та оцінки виконання викладання відстані. Питання стосувалися: оснащення учнів та викладачів відповідним обладнанням, рівень вміння користуватися цим обладнанням, види прийомів, які використовуються вихователями, справлятися зі способами проведення онлайн-занять, а також фізичними та психічними наслідками перебування в ізоляції та багатогодинної роботи з комп'ютером. Зверталася інформація про труднощі та проблеми, пов'язані з дистанційним навчанням. З'явилося чимало аналізів щодо умов дистанційного навчання, їх організували університети, фонди, асоціації та компанії, пов'язані з освітою, а також інтернет-портали. Однією з найсерйозніших проблем дистанційного навчання було змусити всіх студентів вчитися. Нерівномірне забезпечення обладнанням та різноплановий рівень культурного капіталу студентських сімей утруднювали, а то й унеможливлювали це завдання. У проведеному дослідженні Г. Калек намагався знайти інформацію про те, якою мірою можна було забезпечити рівний (відносно) доступ для навчання. Звідси виникла спроба шукати відповіді на два основних питання: про забезпечення належних умов для дистанційного навчання та про отримання дистанційного навчання. Г. Калек сподівався, що ця інформація допоможе вказати, скільки дітей не змогли чи не хотіли починати вчитися, що визначило труднощі дистанційного навчання та наскільки воно було ефективним [2].

Вивчення дидактичних методів освітнього процесу У всіх дослідженнях проведених польськими фахівцями, в яких брали участь вчителі, критично коментується сама базова програма як надто роздута, а також ті, хто вимагав

її виконання в таких складних умовах. Ці вимоги викликали численні напруження та страхи серед вчителів, перевантажували учнів, критикували батьків і, як підкреслювали педагоги, поглиблювали нерівність серед учнів. З таким обсягом навчання, особливо в умовах дистанційного навчання, впоралися лише найталановитіші та наймотивованіші люди. І перевантажені навчальні програми, і методи навчання знижують мотивацію до навчання. Навчання втомлює і, до того ж нудно. Єдиний мобілізуючий фактор – це оцінки вчителя та постійний тиск. Дистанційні заняття були, за словами великої групи студентів, навіть нуднішими, ніж ті, що проводилися в школі до пандемії: *«Оцінювання знань та вмінь учнів у дистанційному навчанні відбувається дуже традиційно. Найчастіше вчителі ставлять оцінки за виконання вправ, робочих листів (24,13%) або проведення контрольних робіт (20,45%). Рідше вони рекомендують студентам виконувати підсумкові завдання онлайн (14,59%) або пропонують їм вікторини чи інтерактивні вправи (10,69%). У студентів також не так багато можливостей для реалізації проєктів, які вимагають використання безлічі різних навичок, не тільки пізнавальних, а й соціальних»* [2]. Польські дослідники стверджують, що найважливіше – подбати про стосунки з оточенням учня, потім, на думку Й. Піжалського, *«зміцнити підтримку та створити стійкість, що розуміється як здатність впоратися з ситуацією, в якій є багато шкідливих факторів»* [4], і лише потім дбати про ефективну освіту. Дослідники також вказували на важливість встановлення контактів з батьками, підтримки контактів з учнями, забезпечення гумору під час спілкування з ними та ініціювання командної роботи. Вони наголошували, що в *«опосередкованій освіті» важливіше «навчити учнів вчитися, ніж змусити їх засвоїти матеріал»* [3] і що *«слід відмовитися від виконання основного навчального плану, зосередитися на розвитку компетенцій та інтересів» студенти»* [3].

Як ми вже говорили, дистанційне навчання інтерпретується деякими педагогами як просте виділення сторінок для вивчення із запрошенням виконувати відповідні завдання, а учні з затримкою розумового розвитку важко справляються з новими темами самостійно, без відповідного пояснення. Само собою зрозуміло, що навіть виконання домашнього завдання без чітких пізнавальних зв'язків стає труднощами, які долають лише завдяки батькам, змушеним імпровізувати як вчителя в «полі». Якщо вчителі ретельно не узгодять поставлені завдання та заходи дня, навантаження для дітей із СЛР може стати непосильним. Отже, перед учасниками освітнього процесу постало питання: Успіх чи невдача дистанційного навчання?

Коронавірус зруйнував як наше приватне життя, так і функціонування багатьох установ. Нас залишили вдома, щоб уповільнити поширення хвороби. На думку польського соціолога М. Загорської однією зі сфер, яка особливо сильно постраждала від пандемії, є освіта. Звичайно, знижений рівень освіти не вб'є багато сотень людей, тому можна зробити висновок, що орієнтація на здоров'я цілком виправдана. Однак є занепокоєння, що наслідки пандемії для багатьох вікових груп молодих людей можуть бути болючими та

далекосяжними [2]. Пандемія здивувала нас і змушує змінити наше повсякденне життя, але вона також відкриває знання про різні явища, про які ми не знали повністю. Вони були настільки щоденними та повторювалися роками, що ми або не бачили в них нічого надзвичайного, або взагалі не помічали. Локдаун як свого роду стоп-кадр показав нам їх. Однією з таких областей, яка постала з усім своїм колоритом, є навчання дітей [2].

У своїй роботі ми показали частину своїх досліджень та міркувань. Тому вважаємо за потрібне здійснювати вивчення питань пов'язаних з дистанційним навчанням не лише в межах коронавірусу.

Список використаних джерел:

1. Зражевський С. Ф. Соціальна адаптація: змістовна ціннісна характеристика та функціональне призначення. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ: Центр духовної культури, 2004. № 39. С. 14.
2. Zahorska M. Sukces czy porażka zdalnego nauczania? Fundacja im. Stefana Batorego Redakcja: Izabella Sariusz-Skańska, Warszawa 2020. S. 1–15.
3. Całek R. Rodzice o korona edukacji – wnioski z ankiety, «Szkoła. Miesięcznik Dyrektora», sierpień 2020.
4. Pyżalski J., Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele, Wydawnictwo EduAkcja, Warszawa 2020, s. 26.